

Helsinki Zirvesi Üzerine...

Karen Fogg ile Söyleşi

Avrupa Birliği'nin Türkiye Temsilcisi Büyükelçi Karen Fogg ile Helsinki sonrası AB ve Türkiye-AB ilişkilerini Ihsan D. Dağı, Vahit Bıçak ve Levent Korkut konuştu.

S: Helsinki Zirvesi'nde alınan kararların Türkiye ve Avrupa Birliği için anlamı nedir? Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne resmi aday ülke olarak kabul edilmesi kararını nasıl yorumluyorsunuz?

C: Helsinki kararlarına yasal-kurumsal bir açıdan bakabiliriz. Bu, Türkiye'nin daimi üyeliğine yardımcı olacak daha kurumsallaşmış ve daha yapıcı olmasını umduğumuz ilişkilerin başlangıcıdır. Teoride bu zaten böyleydi. Helsinki, bu görüşün çok daha fazla güvenilirlik kazanması anlamına geliyor. Ayrıca Türkiye'nin diğer adaylarla aynı şekilde değerlendirileceği yolunda yalın işaretler var. Bence asıl önemli olan güvenilirliğin mevcut olması. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin gözünde, Avrupa Birliği'nin de Türkiye'nin gözünde güvenilirliği var. Bu durum ve Avrupa'yla ilgili hayallerin ve isteklerin varlığı oldukça heyecan verici. Bunların değişikliğe uğrayıp uğramayacağını zamanla göreceğiz.

S: Galiba, Helsinki bir şekilde, 1997 Lüksemburg Zirvesi sonunda ortaya çıkan olumsuz tepkileri ve düşünceleri değiştirdi?

C: Türkiye'de geçmişin hatalarını düzeltmekten bahsetme eğilimi var. Aslında bu, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ni tek parçadan oluşan, aynı şekilde düşünen, statik bir yapı olarak değerlendirmesinin bir yansıması. Tabii ki böyle değil. Avrupa Birliği sürekli olarak gelişip bü-

yüyen, yavaş yavaş Avrupa bazında daha da güç kazanan, son derece pluralist bir politik yapıya sahip bir sistem. Avrupa bütününde daha çok şey yapmak için üyelerinin güvenini hızla kazanan bir kurum. Dolayısıyla, Helsinki ve Lüksemburg arasında çok büyük farklar var. Örneğin, bugün AB üyesi ülkelerde sosyal demokrat hükümetler çoğunlukta. Bunun dışında uluslararası alanda meydana gelen gelişmelerin ışığında bugün Avrupalılar bölgesel sorumluluklarıyla ilgili olarak farklı düşünüyorlar. Avrupa Birliği'nin genişlemesi konusunda da farklı düşünceler var. Bu bağlamda, Avrupa Birliği eskisi gibi değil, Türkiye de öyle.

S: Türkiye de değişti derken neyi kastediyorsunuz?

C: Toplumlar ve ülkeler sürekli bir değişim içindedir. Türkiye de öyle... Örneğin Öcalan meselesi Türkiye için önemli bir deneyim oldu; ayrıca ne yapması gerektiğini biliyor izlenimi yaratan bir hükümet, reformları hayata geçirebileceğini gösterdi. Paradoksal görülse de depremin yarattığı yeni bir kendine güven duygusu gelişti. Reform konusuna verdiği önemi halktan saklamayan bir hükümetin şu an işbaşında olması, Avrupa Birliği ile başlatılacak diyalogda Türkiye için bir avantaj. Avrupa Birliği hedefine bağlı olmadan reform yapmak eğiliminde görülen bir hükümetin AB nezdinde güvenilirliğinin arttığını söylemek

ironik olsa da bu doğru.

S: *Türkiye’de siyasal reform girişimleri bir şekilde Avrupa Birliği hedefiyle ilintili gibi. Hatta demokrasi ve insan hakları konusundaki reform hareketlerinin temelinde Türkiye’nin çok uzun zamandır arzuladığı batılı, modern bir ülke olma hedefi var. 19. yüzyıldan itibaren özellikle siyasi reformların temelinde Batılılaşma ve çağdaşlaşma arzusu yatıyor. Batı’ya yöneliş ile demokratikleşme ve insan hakları reformu konusunda son örnek devlet güvenlik mahkemelerinden askeri hakimlerin çekilmesi. Apo davasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin, kararı adil yargılama ilkesine aykırı bulacağı endişesi bu düzenlemenin temel nedeni. 1997’den bu yana sizin gözlemlediğiniz reformları biraz açar mısınız?*

C: Avrupa Birliği’nin en fazla görmek istediği reformlar gerçekleşmedi. Devlet Güvenlik Mahkemesi’yle ilgili değişiklik bence sembolikti ve gerçek bir reform olmadı. Türkiye Batı Avrupa’dan reformcu fikirler alıyor ama bunu içselleştirmiyor ve reform uygulaması tüm ülke tarafından özümsemiyor. İşte bu yüzden Avrupalılar gibi olma arzunuzla ilgili olarak sizi rahatsız eden bir durumla karşılaşıyorsunuz. Yani Avrupa’dan ilham alıyorsunuz ama bazen bunu uygularken karşınıza çıkan kimlikten rahatsızlık duyuyorsunuz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nden esinlenerek uluslararası insan hakları konusunda yapılacak reformlar mesela. Şimdi üyelik konusunda kararlı bir tutum var. Türkiye kendi gereklileriyle ve kendi belirlediği hızda Avrupa’ya yönelebilecek.

S: *Peki Türkiye’nin demokrasi ve insan hakları alanlarındaki çabalarında uluslararası bir boyut, bir Avrupa boyutu gözünüyor musunuz? Avrupa Birliği’nin aday ülkeler üzerindeki demokratikleştirici etkisi göz önüne alındığında, Avrupa Birliği Türkiye’deki insan hakları ve demokratikleşme sürecini nasıl etkileyecek?*

C: İnsan hakları üzerine pek çok düşünce Avrupa’da doğdu. ABD’nin de bu konudaki bazı gelişimlere katkıda bulunduğu bir gerçek ama

uygulama mekanizmaları daha çok Avrupa’ya işaret ediyor. Bu yüzden modern, demokratik olmak isteyen ülkelerin ilham kaynakları Batı. Ancak, Avrupa Birliği’nin diğer ülkeleri demokratikleştirmek için özellikle çalıştığını düşünüyorum.

S: *Biraz açıklar mısınız?*

C: Avrupa Birliği’ne üye ülkeler gibi olmak isteyen diğer bazı ülkeler için Avrupa Birliği bir ilham kaynağı. Avrupa Birliği kendi kimliğini ve değerlerini korumaya çalışıyor. Doğrudan destek ve yardım isteyen ülkeler olduğunda da elinden geleni yapıyor. Bunu dünya çapındaki finansal işbirliği anlaşmalarında ve geçtiğimiz günlerde Afrika ve Karayip ülkeleriyle varılan anlaşmada görmek mümkün. Üye olamayan ülkelerle ilişkileri bazı şartlara bağlamak gittikçe güçlenen bir eğilim. Adı yolsuzluğa ve ayrımcılığa karışan hükümetlere yapılacak yardımlar eskiye oranla çok daha fazla şarta bağlanıyor. Mali yardımlar yirmi yıl öncesine göre daha fazla siyasi kriterle bağlı. Doğu Avrupa’nın komünist politik yapı ve ekonomiden çıkış sürecine yardım etmesi Avrupa Birliği için büyük bir tecrübe oldu. Bu tecrübe ayrıca Avrupa Birliği’ne demokrasiyle ilgili fikirleri konusunda cesaret verdi. Doğu Avrupa’yla finansal işbirliğinin başladığı 1991-1992 yıllarında sivil toplum ile demokrasiyi destekleyen çalışmalara katıldım. Avrupa Birliği o dönemde asıl rolünün ekonominin yeniden yapılandırılması ve özelleştirilmesi olduğunu düşünüyordu. Diğer her şeyin bunları takip edeceğine inanıyordu. Ancak bunun böyle olmadığı ve geriye kalan şeylerin zorlu ve uzun bir öğrenme süreci gerektirdiği zamanla anlaşıldı. Böylece bugün demokrasi-nin ve yönetim tarzının ve anlayışının gelişmesini desteklemek konusunda bir hayli deneyim sahibiyiz.

S: *Yeniden Türkiye’ye dönersek... Helsinki Zirvesi’ne göre tam üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesine bağlı. Avrupa Birliği’nin Türkiye’den somut beklentileri nedir?*

C: Bunlar Türkiye üzerine hazırlanmış olan 1998 ve 1999 Gelişme Raporu'nda ifade edilmiştir. Aday bir ülkeden beklenen siyasal standartlara henüz ulaşılmadığı düşünülen konuları kapsar. Bu konular yargının, ordunun ve siyasal sistemin yapısı ve işleyişini içermektedir. Ayrıca, hukukun üstünlüğü, ekonomik ve sosyal haklar dahil olmak üzere insan haklarının korunmasıyla ilgilidir. Yani oldukça uzun bir liste vardır. Şu anda Türkiye'deki çeşitli çevrelerde bu konuların ayrıntılı bir şekilde tartışmaya açıldığını görüyoruz. Bildiğimiz gibi TÜSİAD ayrıntılı bir demokrasi raporu hazırladı. Adalet Bakanlığı'nın, insan haklarından sorumlu Devlet Bakanlığı'nın ve Başbakanlık İnsan Hakları Üst Kurulu'nun Kopenhag siyasal kriterlerini nelerin karşılayacağına ilişkin ayrıntılı çalışmaları var. Komisyonun bu yıl sonunda hazırlayacağı gelişme raporunda bu çalışmalar ve somut adımlar değerlendirilecektir. Doğrusu tarım, çevre ve telekomünikasyon alanlarındaki bilgi tabanımız siyasi kriterlere oranla şu an için daha az detaylı.

S: *Siyasi kriterler yeteri kadar somut değil. Türk hükümeti yasal reformları başarabilir. ancak bu, uygulamada işkencenin son bulacağı, cezaevi koşullarının iyileştirileceği ya da Anayasa Mahkemesi'nin siyasi partileri kapatmayacağı anlamına gelmez.*

C: Biz sadece yasalara değil, uygulamaya da bakıyoruz.

S: *İşte bu nedendir ki belli bir zaman sonra çıkıp da "Bakın Türkiye bunları bunları yaptı, siyasi kriterleri yerine getirdi" demek ve AB'ni bu konuda ikna etmek çok zor değil mi?*

C: Bu konuyu fazla matematiksel düşünmeyin. Biz yasaları teker teker sayıp, "tamam şimdi olmuş" demiyoruz. İşkence gibi bir konuda uygulama yasalardan çok daha önemlidir. İşkence iddialarını araştırmayı kolaylaştıracak ve bu alanda kaydedilen ilerlemeyi göz önüne serecek göstergeler her zaman mevcuttur. Biz değişimin yönüne bakıyoruz. Değişimin göstergesi yasama organından da gelmek

zorunda değil; sivil toplumun ne düşündüğü, ne yaptığı da önemli.

S: *AB'nin Türkiye'nin dış politikası ve komşularıyla ilişkileri hakkındaki beklentilerini de adaylığın siyasi kriterleri arasında görmemiz gerekmez mi? Meselâ AB Ege ve Kıbrıs ihtilaflarına nasıl bakıyor?*

C: Bu ikisi biraz farklı konular, siyasi olabilirler ama siyasi kriter değiller. Kıbrıs konusuna ortak dış/güvenlik politikası perspektifinden baktığımızda, üyelerden ve aday ülkelerden kendi aralarındaki sorunlarını çözmelerini bekleriz. Bu Doğu Avrupa ülkeleri için de geçerli. Macaristan ve Slovakya arasında ve Macaristan ve Romanya arasında azınlıklar ve toprak bütünlüğü konularında diyalogu canlandıran ve anlaşmalara yol açan İstikrar Paketi'ni düşünün. Ortak dış/güvenlik politikasındaki ilkelere göre, Türkiye gibi bir ülke komşularıyla ihtiyatlı ve iyi ilişkiler kurmak için samimi bir şekilde çaba göstermelidir. Konsey, diğer sınır anlaşmazlıkları bağlamında Ege konusunu da 2004 yılında değerlendirebilir. Bu süreçte Uluslararası Adalet Divanı'nın ikili sorunlarda arabuluculuk yapması imkanının ortaya konulması istenmiştir. Kıbrıs'da ilgili tüm faktörlerin dikkate alınacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla her iki tarafın da birşeyler yapması için neden var.

Ege için görünen şu ki, ya bir çözüm olacak ya da *şimdilik* bir çözüm olmayacak. İkinci türden gelişmeler karşısında da Avrupa Birliği her iki tarafta olup bitene bakarak konunun içine daha çok girecek. Helsinki kararlarında dolaylı bir şekilde bulunan şey bence bu. Benzer şekilde Kıbrıs için önünüzde şu soru var: Eğer çözüm için tatmin-edici bir çaba gösterilmezse, Kıbrıs'ın üye yapılmaması ne derece haksızlık olur? Avrupa Konsey'ini, tarafların davranışı ışığında daha çok "bekle ve gör, sonra hüküm ver" pozisyonunda görün. Bu siyasi kriterle aynı şey değil; iki tarafı ilgilendiren bir konu.

S: *Avrupa Birliği'nin Kıbrıs politikası Türki-*

ye'de yoğun biçimde eleştiriliyor. Çünkü bu politikanın Kıbrıslı Rumlar'ın konumunu güçlendirirken, Kıbrıs Türkleri'nin konumunu zayıflattığı düşünülüyor. Bu, Türkiye ve Kıbrıs Türkleri arasında Avrupa Birliği tarafından köşeye sıkıştırılmışlık duygusu yaratırken, iktidar da Kıbrıs davasına ihanetle suçlanabiliyor. Bu durum Türkiye'deki milliyetçi duyguları tahrik edebilir ve Avrupa ve Batı karşıtı bir hava yaratabilir. Öyle değil mi?

C: Kuzey Kıbrıs konusunda bu tür bir milliyetçiliğin doğması mümkündür, ancak bu, Türkiye'yi tatmin edebilecek bütün çözümler olasılıklarını öldürür. Helsinki kararlarındaki bir incelik var: Her iki tarafın da çözüme doğru bir yola koyulması. Çünkü çözüm bulunması her iki tarafın da çıkarına. Her kim bu konuyu siyasi malzeme yapar ve milliyetçi duyguları kabartırsa kaybeden o olur. Bu açıdan, Helsinki'de öngörülen tutum zekice.

S: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesi sürecinde Yunanistan'ın tutumunu nasıl görüyorsunuz?

C: Bence Yunanistan, Türkiye ve Avrupa Birliği'nin içinde farklı görüşlerin olduğunu kabul etmek gerekir. Her iki tarafta da reformcu, ileriye dönük, yapıcı öğeler hala çok kırılğan. Bu yüzden bir tarafın davranışı, diğer tarafta mevcut olan yapıcı öğeleri yıpratır de, geliştirebilir de. Avrupa Birliği'nde Avrupa entegrasyon süreci, genişleme ve Türkiye hakkındaki fikirler sabit değil. Avrupa Birliği çok büyük bir değişim süreci yaşadığından dolayı zor günler geçiriyoruz. Hiçbir topluluk kendisini bilinmezliğe sürükleyecek ya da ayrıcalıklarını zayıflatacak gibi görünen çok büyük değişiklikler yaşamaktan hoşlanmaz. Avrupa Birliği özellikle genişleme konusunda son derece hızlı yol katetmek zorunda. Almanya'nın birleşmesi bir örnek: siyasi olarak gerekli olan, Ama çok hızlı bir deneyimdi bu. Türk-Yunan ilişkilerinde Papandreu ve İsmail Cem'in yavaş yavaş yakınlaşmasını ve ısrarcı tutumlarını etkileyici ve yararlı buluyorum.

S: Türk-Yunan sorunlarının kısa sürede çözülmesini beklemiyoruz. Ama galiba önemli, hassas konuları bir kenarda tutup diğer konularda işbirliği yapma eğilimi var. Zaten bu tutum 1980'lerin sonlarında Turgut Özal tarafından o zamanki Papandreu hükümetine önerilen politikaydı. Aslında böyle bir yaklaşım Özal'ın, ekonomik ve sosyal alanlarda ilişkileri geliştirerek siyasi meseleleri çözmenin mümkün olacağını öngören liberal düşünceye olan inancının bir yansımasıydı.

C: Avrupa entegrasyonu düşüncesinin gerisindeki temel düşünce de bu. AB ekonomik ve sosyal etkileşimler içinde birarada yaşama modeli. Ekonomik ve sosyal entegrasyon tarihsel/siyasal gerginlikleri ortadan kaldırdı

S: Avrupa Birliği'ni ekonomik bir entegrasyon modeli olarak değerlendirmenin yanı sıra, söylediklerinizden Avrupa Birliği'nin bir barış projesi olduğu fikrine de ulaşabilir miyiz?

C: Barış, Avrupa Birliği düşüncesinin bir numaralı hedefidir. Kömür ve Çelik Topluluğu ekonomik ve kurumsal yollardan üye devletlerin ekonomik kalkınmalarına katkıda bulundu. Daha sonra Roma Antlaşması, Avrupa halkları arasında sürekli bir birlik oluşturulması yönünde liberal ekonominin dinamikleri ve kazanımlarını öne çıkardı.

S: AB siyasal bir model olmanın ötesinde kökleri 15. ve 16. yüzyıla kadar uzanan bir barış projesi, öyle mi?

C: 9 Mayıs Shuman Günü, yani milli günümüz, Avrupa günü... Bu tarih Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun Shuman planını uygulamaya başladığı gün. Shuman, Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya için savaşan, daha sonra Fransa Dışişleri Bakanı olan oldukça ilginç bir kişiydi. Avrupa'nın birliğini temsil ediyordu.

S: Avrupa Birliği'nin genişleme stratejisine Türkiye'nin dahil edilmesinden Türkiye'nin 'Avrupa barış projesi'ne katıldığını da anlıyoruz o halde. Bu önemli, çünkü Avrupa Birliği'

nin ayrılıkçı Kürt hareketini desteklediğini ve hatta Türkiye'nin bölünmesiyle sonuçlanacak bağımsız bir Kürt devleti düşüncesine sıcak baktığını öne sürenler var. Karşı görüş ise Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye kapılarını açarak bu tür bir amaç taşımadığını gösterdiğini söylüyor.

C: Ama bu Türkiye cephesinden görünen.

S: *Sonuçta Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye tam üyelik perspektifi vermesi bu tür endişeleri azaltacak mıdır?*

C: Kesinlikle. Belki de insanlar Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi bölmek gibi bir amacı olmadığını anlamaya başladılar. Avrupa Birliği Türkiye'yi bölgede önemli bir istikrar unsuru olarak görüyor. Adaylıkla ilişkisinin ötesinde Türkiye'de etnik kimliklerinden dolayı baskı altında tutulan bir grubun varlığı bir sorun. Avrupa Birliği içinde bazı grupların özellikle siyasi düzeydeki sistematik baskılar konusunda endişeleri var. Ulus kurma, self-determinasyon ve parçalanmaktan kaçınma politikaları Avrupa Birliği'nin en fazla ilgilendiği konular. İnsanlara, gruplara kendi meseleleriyle daha doğrudan ilgilenme fırsatı verdiğinizde, yerel topluluklar oluşturma imkanı tanıdığınızda hayat onlar için daha tatmin edici hale gelir. Böyle bir noktada self determinasyon fikrine saplanmak yerine, daha büyük bir topluluk içinde entegrasyon cazip hale gelir. Bir başka önemli konu da şu: Devlet Avrupa Birliği'ndeki tek pazarın gerektirdiği şekilde ekonomiden ve liberal demokrasilerin gerektirdiği şekilde toplumsal hayata müdahaleden çekilince daha geniş bir çerçevede barış içinde işbirliği imkanlarının varlığını öğrenen insanlar ulusüstü entegrasyon sürecinde bir bütünlük ve ortak payda yaratacaktır.

S: *Avrupa Birliği neyi temsil ediyor sizce? 'Avrupa medeniyeti'nin tarihi ve felsefi kökenleri nedir? Türkiye'nin bu medeniyete 'uygunluğu' konusunda ne düşünüyorsunuz?*

C: Avrupa medeniyetinin feodal-Hıristiyan bir geçmişten geldiği açık. Ancak bu yüzyılda savaş ve göç deneyimlerini yaşadık, dinin et-

kisi azaldı. Temeli bireye dayanan yeni değerler var. Eskisinden çok farklı olan küresel değerler de var. Yani Avrupa Birliği'nin değerleri gerçekten çeşitli. Tarih elbette insanların değer yargılarını şekillendirir, ama şunu da söyleyebiliriz: Açık bir toplum ve ekonomiye sahip olan toplumlarda toplum, ekonomi ve yönetim konularında benzer fikirler paylaşılır, farklılıklara saygı gösterilir ve birlikte yaşamın zorlukları ortadan kaldırılır. Bu konuda eğitim sistemi oldukça önemli elbette.

S: *Tarih eğitimi de diğer devletlere düşmanca duyguların beslenmesine sebep olabiliyor. Belki de tarih kitaplarını yeniden yazmalıyız?*

C: Eğitim dünyayı bakışımızı etkiliyor tabii ki. Bence önemli olan eğitimle bireysel sorumluluk geleneğini pekiştirmek. Ayrıca sağlıklı bir şüphecilik de gerekli. Örneğin komşu bir ülkenin hükümeti ve basını tarafından söylenen herşeyle ilgili olarak şüphecilik. Bence insanlar birbirlerine birey olarak saygı gösterdikleri zaman ve toplumsal ya da dini güçler tarafından kullanılmadıkları ya da baskı altına alınmadıkları zaman işbirliği imkanı ortaya çıkar.

S: *Bu bağlamda iç politikayla ilgili birşey sormak istiyorum. Türkiye'deki 'Avrupa şüphecileri'nin reform sürecini nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz? İnsan hakları, Güneydoğu/Kürt sorunu ya da asker-sivil ilişkileri konularında atılacak adımları etkileyebilirler mi?*

C: Türkiye'de birbirinden farklı şüpheçiler var. Bazıları Avrupa Birliği'nin emperyalist-kapitalist bir yapıya sahip olduğundan endişe ediyorlar. Bu gruptakilere cevap olarak Avrupa Birliği'nin eskiye oranla daha yoğun olan sosyal politikaları ve işçi sendikalarıyla yaptığı yakın çalışmalar gösterilebilir. Thatcher döneminde Jack Delour'un İngiliz İşçi Sendikaları Kongresi'nde yaptığı meşhur konuşma İngiltere'de bu gerekçeye dayanan Avrupa şüpheçiliğinde bir dönüm noktası oldu. Bir diğer tür Avrupa şüpheçileri ise egemenliğin paylaşımı ve birbirinden farklı görüşlere sahip ülkelerle yapılacak işbirliğinden alınacak ve-

rim konusundaki endişeleri bakımından İngiliz şüphecilerine benziyor. Türkiye’de çok fazla olmasa da bunlardan bazıları Avrupa ile kültürel uyum yaşanmasından korkuyor ve kültürel kimliklerinin özgüllüğü korumaya çalışıyor. Spesifik konuları ele aldığımızda egemenliğin paylaşılmasının pratik bakımdan ülkelerin yararına olduğu görülür. Uygulamalar bu konudaki korkuların yersiz olduğunu gösteriyor. Kültürel çeşitlilik konusu da öyle. Kendilerini her zaman açığa vurmeyen bir diğer Avrupa şüphecileri kümesi de değişimden, şeffaflıktan ve kendi çıkarlarına hizmet eden tekellerin yıkılmasından hoşlanmayanlardan oluşuyor.

S: *Peki AB içindeki Avrupa şüphecilerinin Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine etkisi ne? Belki bugün büyük bir engel değiller ama ya gelecekte?*

C: Hangi grubu kastediyorsunuz?

S: *Pekçok grup var ama özellikle yükselen aşırı sağ.*

C: Bunlar da az önce bahsettiklerim gibi egemenliği paylaşmayı sevmeyen ya da kültürel etkileşimden korkanlar. Bir de bunların dışında şüpheli diyemeyeceğimiz ama ‘Küçük Avrupa’ yanlısı diyebileceğimiz kişiler var. Küçük Avrupalılar Avrupa Birliği’nin genişlemesini kendi çıkarlarına ters düşeceği düşüncesiyle istemiyorlar. Bazen bunlar sıkı Avrupalı görülürler ve Avrupa Birliği içinde oluşturulan yönetim şekline bağlıdırlar. Ama Avrupa Birliği’nin genişlemesinin, Avrupa’nın gerçek anlamda entegre olmuş siyasi bir kurum olma şansını yok etmesinden korkarlar. Bu konu 15 Şubat’ta başlayacak olan kurumsal reform konferansında tartışılacak. Tartışılması muhtemel bir diğer konu da oylama yöntemi. Bu, 25 ya da 30 üyelik bir birlikte en az 3 üyeden oluşması önerilen küçük bir grubun diğer üyelerin izlemek zorunda olmadıkları bütünleştirici politikalar yürütüp yürütemeyecekleriyle ilgili bir konu. Ve genel olarak savunma ve güvenlik alanları için düşünülüyor, ama diğer alanlarda da uygulanabilir. Çok sayıda üye ülke olursa bu sürecin yavaşlayaca-

ğından korkanlar var. Konferansla ilgili ilginç şeylerden biri de dönem başkanı olan Portekiz’in aday ülkeleri de kurumsal reformla ilgili önerilerini sunmaları için davet etmesi.

S: *Yeniden Türkiye’ye dönersek... Avrupa Birliği raporlarında değinilen siyasal içerikli konulardan biri de Türkiye’deki asker-sivil ilişkilerinin niteliği. Bu, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecindeki engellerden birisi olarak görülüyor. Avrupa Birliği bu hassas konuya nasıl yaklaşıyor?*

C: Avrupa Birliği mi Türkiye mi? Türkiye’de cumhuriyetin ve rejimin ordu tarafından sürekli korunmasına ihtiyaç duymayacak biçimde siyasal sistemin gelişeceğini söyleyen ve bunu isteyen insanlar var. Bu doğrultuda nasıl ilerleneceği de yine Türkiye’yi ilgilendiren bir konu.

S: *Söylemek istediğim şey şu: Bu konunun Avrupa Birliği raporlarında ele alınma şekli orduyu rahatsız edebilir ve tepkiye yol açabilir. Bu da Avrupa ile entegrasyondan yana olan çevreler üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir. Yani Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne hazırlık sürecinde güç dengeleri bozulabilir. Asker-sivil ilişkilerinde yapılacak reformlarda orduyu ikna etmek için sizce Avrupa Birliği nasıl bir strateji izlemeli?*

C: Birşey yapması gerekenin Avrupa Birliği olduğunu varsayıyorsunuz. Raporla ordunun rolüyle ilgili olan kısa bölüm muhtemelen gelecek gelişme raporlarında da karşınıza çıkacak, ama bunun herhangi bir olumsuzluk yaratmasını beklemiyoruz. Bu durum umarız ki ne yapılması gerektiği konusundaki tartışmaları canlandırır. Ordu içinde birçok kişinin Avrupa’daki ordulara benzeyen bir yapılanmaya sahip olmak istediğini düşünüyorum. Farklı düşünenler de olabilir tabii ki. Uzun zamandır NATO içinde Batı ordularının yapılanmasına yakın olan Türk ordusunun farklı bir doğrultuya yöneleceğini düşünmüyorum. Mevcut koşulların ordunun özel konumunu açıklayacağına ilişkin görüşler öne sürülebilir. Ancak Güneydoğu’da olumlu yöndeki geliş-

melerin kalıcı bir barış yaratacağını ve dolayısıyla ordunun aktif ve açık bir koruyuculuk rolünü gerektirecek fazla bir sebebin kalmayacağını umut ediyoruz.

S: *Milli Güvenlik Kurulu'nun oluşturulduğu anayasal bir çerçeve ve ordunun işçilerini düzenleyen yasal bir çerçeve var. Ama bütün bunların üzerinde ordunun siyaset üzerinde geleneksel/reel bir etkisi var. Türkiye'de sistem içinde güçlü bir ordu geleneği var. Sanırım sorun liberal demokrasilere uygun bir asker-sivil ilişkileri modelini hem yasal hem reel düzenlemlerde gerçekleştirmek.*

C: Haklısınız. Geçmişte bazı Avrupa ülkeleri de siyaset üzerinde yoğun bir askeri etki deneyimi yaşadılar. Portekiz ve İspanyol ordusunun değişen rolü Türkiye için de dikkate değer. Türkiye'de güçlü devlet ve güçlü ordu geleneği olduğu doğru, ama ben buna kültürel kabulleniş demiyorum. Ülkenin modernleşmesi sürecinde devlet ve ordu isterse bu durum değişir. Karamsar değilim bu konuda.

S: *Türkiye'deki laiklik uygulaması Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinden sizce nasıl etkilenecek? Gelecekte Türkiye'de inanç özgürlüğünün artacağını düşünüyor musunuz?*

C: Üzgünüm ama bu sorunun cevabını bilmiyorum, ama öyle olmasını umarım. Diyelim ki Avrupa Birliği adaylığı insanlara daha rahat, hoşgörülü ve çoğulcu olmaları konusunda güven verebilir. Ama hala aşırı davranışlar var. Ancak radikal hareketleri kontrol edeceğim derken toplumun geniş kesimleri devletten soğutulmamalı. Aşırı eğilimlerin gelişmesini engellemek farklı olana saygı göstermeyi öngören bir eğitimle sağlanabilir.

S: *Türkiye'deki sivil toplumu nasıl görüyorsunuz? Sivil toplu örgütleri reformları desteklemek için gereken donanımına sahip mi ve bu donanım Avrupa NGO'larıyla entegrasyon için yeterli mi?*

C: En aktif olan reformist sivil örgütler elit tabakayla ve ülkenin Batı bölgeleriyle sınırlı. Aslında Türkiye'de pek çok sivil toplum ör-

gütü var ama bunlar daha çok eğitim ve hayır kuruluşu olan geleneksel kurumlar. Sivil topluma ve NGO'lara saygın bir yer verilirse ve bunlar kendilerini sürece dahil edilmiş hisse-derlerse bu kurumlar da sivil toplumun önemli bir bölümünü oluşturabilir. Devlet kurumları ve NGO'ların arasında gerçek ve pratik bir işbirliği ortamı sağlanmalı; birbirlerini karşıt bir mücadele içinde görmemeliler. Bazen reform yanlısı NGO'ların devletin reformist adımlar atmasına yardım edecek pragmatik bir tutum yerine engelleyici bir politika izlediğini de görüyoruz. Türkiye'deki önde gelen NGO'ların çoğunun uluslararası temasının ve özellikle Avrupa ile temasının azlığı beni çok şaşırtıyor. Kadın ve gençlik dernekleri ile meslek odalarının dışarıyla temas kurma isteği yok. Bu durumun değişmesini umut ediyoruz. Aslında karşılaşılan engel tam olarak ne bilemiyorum, ama sanırım dil sorunu bunlardan biri. Korkarım Türkiye'deki NGO'lar için Avrupa çok cazip değil çünkü onlar içerde reformla uğraşıyorlar. Ama Helsinki'nin kurulacak temas ve bağlantılara ilgiyi hem Türkiye'de hem de Avrupa'da artıracığını düşünüyorum.

S: *Türk vatandaşlarına yönelik vize uygulamasının bunda bir payı yok mu?*

C: Kolay değil tabii ama, her zaman yeni kanallar ve imkanlar yaratılabilir. Doğu Avrupa ülkelerinde de benzer sorunlar varken bunlar şaşırtıcı bir biçimde Avrupa içinde büyük networklar oluşturdu, networkların parçası oldular. Batı Avrupa'da birçok kişi Türkiye'ye ilgi duyuyor ve işbirliği istiyor. Bu yapılabilir. Özellikle yerel yönetimlerin ve ticaret odalarının Avrupa ile bağlantılarını güçlendirmeleri beklenir.

S: *Ancak Türkiye'deki bazı çevreler çeşitli NGO'ların ve belediyelerin uluslararası bağlantılar kurmasından rahatsızlık duyuyor. Geçtiğimiz haftalarda Güneydoğu'da HADEP'in yönetiminde olan bazı belediyelerin devleti es geçerek Avrupa ülkeleriyle doğrudan bağlantılar kurmasının sakıncaları gündeme geldi. Uluslararası bağlantılar kurulması Türk devle-*

tini yadsımak hatta dışlamak olarak yorumlanabiliyor. Sanırım bu da bir sorun.

C: Evet öyle. Belediyeler üzerindeki kontrolünü kaybetmekten endişe duyan tek ülke Türkiye değil. Bu çeşit sınır ötesi faaliyetlerle ilgili olarak Avrupa Konseyi'nce kabul edilmiş bir anlaşma var. Belediyelerin bazı uluslararası anlaşmalarla merkezi yönetimi sorumluluk altına sokmaları konusundaki endişeler haklı. Ancak ikili temaslar ve sınırötesi networklar oluşturma her devletin alışmak zorunda olduğu ilişki biçimleri.

S: *AB ile entegrasyon hazırlıklarının Türkiye için ekonomik maliyeti ne olacak? Özellikle küçük ölçekli sanayi yol gösterilmesine ihtiyaç duyuyor. Orta vadede Anadolu kentleri kaybedeceğinden dolayı Batı karşıtı tepkiler doğabilir. Bu bağlamda Avrupa'dan nasıl bir yardım gelebilir?*

C: Anadolu'daki küçük ölçekli girişimcilerin kaybedeceğini hiç düşünmüyorum. Türkiye Gümrük Birliği'ni ve serbest pazar ekonomisini herkesin tahmininden çok daha iyi karşıladı. Gümrük Birliği'nin ilk yıllarında ciddi düzeyde iflaslar yaşanmadı. Asıl sıkıntı geçen sene Gümrük Birliği'nde öngörüldüğü üzere patent yasasının uygulamaya konmasıyla yaşandı. Doğu Avrupa ülkelerinin bugün çektiği geçiş sancıları Türkiye için artık geride kaldı. Aslında Türkiye sosyo-ekonomik bir değişimi yaşarken bunun doğuracağı bedeli hesaba katmıyor. Göçün yarattığı çileyi gözardı etmek gibi. Türkiye Batı Avrupa'daki sosyo-ekonomik yeniden yapılanma örneklerine bakarak daha fazla konsensusa dayalı, daha katılımcı politikalar izlemeli. Daha aktif bölgesel politikalara yer vermeli. Özellikle tarım konusunda izlenecek modernleşme politikaları doğrudan Avrupa Birliği ile ilgili değil, Türkiye'nin kendi ekonomik çağdaşlaşma politikasının bir parçası. İnsanların bir uğraştan ötekine geçmelerini kolaylaştıracak daha yumuşak geçiş politikaları izlenebilir. Bir işten alınan verim azalınca onun yerine başka bir iş bulunabilmesi için meslek eğitimi ve yeteneklerin geliştiri-

lmesi buna bir örnek. Bu ülkede insana daha çok yatırım yapılmasına yardımcı olmalıyız.

S: *Türkiye Avrupa Birliği'ne üye olmaya çalışıyor ama Avrupa Birliği'ni bir kurum olarak fazla tartışmıyoruz. Avrupa Birliği'ne bürokrasi ve korumacılıkla ilgili olarak yöneltilebilecek eleştiriler var. Bu konuda ne söylersiniz?*

C: Aslında Brüksel'deki bürokrasi çoğu ulusal bürokrasiler kadar büyük değil, sadece çok geniş bir dil hizmeti var. Birçok insanın arzu ettiği kadar etkin değil. Geçen yıl Avrupa Parlamentosu'nda yaşanan tartışmalar ışığında Komisyon üyelerinin topluca istifası bürokrasinin seçilmişler karşısındaki konumu gösterdi. Yanlış yönetimden ziyade verimsizlik asıl sorun. Önümüzdeki aylarda insan kaynaklarının ve personelin kullanımı ve finans yönetimi konularında Komisyon'un adını yeni milenyum taşıyacak son derece radikal reformlar için önemli kararlar alınacak. Komisyon şeffaflık konusunda son derece hassas ve bu konuda Avrupa Birliği'nin bütününe kapsayacak ortak kurallar öneriyor. Tarım gibi alanlarda Avrupa Birliği açık bir pazar olarak bilinmiyor. Ama böyle olan sadece biz değiliz. Amerikalılarla Avrupalılar kimin daha korumacı olduğunu tartışır hep. Ama diğer alanlarda Avrupa Birliği standart bir açık pazar. Şimdi de Avrupa Birliği kendi içinde ve dünya çapında tarımsal korumacılığın azaltılması için bir konsensusa varabilmek amacıyla sıkı bir şekilde çalışıyor. Bu, elinde fazla ürün bulunan gelişmekte olan ülkeler için çok önemli bir mesele. Açık ticaret anlaşmaları Avrupa Birliği'nin Akdeniz ülkeleriyle olan ilişkilerinin ayrılmaz bir parçası ve bu anlaşmalar şimdi Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleriyle de imzalandı. Bu yüzden genel olarak Avrupa Birliği'nin korumacılıkla mücadele ettiğini söyleyebiliriz.

LD: *Liberal Düşünce* adına teşekkür ederiz, sayın Büyükelçi.

Çeviren: Deniz Erdoğan